

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Кучеренко Светлана Юрьевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры политической экономии
Леваева Людмила Юрьевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики,
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький ГПУ імені Григорія Сковороди»
ул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький, 08401, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Kucherenko Svitlana Yuriivna, PhD, assistant professor of Political Economy
Levaieva Ludmila Yuriivna, PhD, associate professor of Economics,
SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi state pedagogical university named after Hryhoriy Skovoroda»
Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav-Khmelnytsky, 08401, Ukraine

УДК 336.221.4

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

**Макарчук І.М.,
Перчук О.В.,
Виноградня В.М.**

Предметом дослідження є процес вивчення та аналізу сучасного стану та проблем реформування податкової системи України у трансформаційний період.

Метою дослідження є оцінка динаміки та структури формування податкових надходжень зведеного бюджету в Україні в 2010-2016 роках, а також визначення пріоритетних напрямків реформування національної податкової системи.

Методологія проведення роботи. Робота виконана за результатами дослідження сучасних наукових поглядів на визначення проблем реформування податкової системи, наведено динаміку та структуру формування податкових надходжень зведеного бюджету в Україні в 2010-2016 роках та обґрунтування основних завдань податкової реформи в Україні. Виконання цих та інших завдань приведе до успішного досягнення поставленої мети реформування податкової системи держави – формування максимально досконалої системи оподаткування в Україні і, як наслідок, економічного зростання загалом.

Результати роботи. Розглянуто сучасний стан та негативні риси наявної податкової системи України. Проведено оцінку структури формування податкових надходжень зведеного бюджету в Україні та обґрунтовано основні завдання податкової реформи в Україні в умовах кризових явищ в економіці.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень у сфері державних фінансів, формування ефективної податкової системи України та визначення найбільш небезпечних загроз розвитку податкової системи України на сучасному етапі.

Висновки. Основою реформування податкової системи України має бути визнання того факту, що в цілому податкова система України вже склалася, і попри всі свої недоліки, не повинна розглядатись як така, що має підлягати докорінному реформуванню. Тобто створення нової законодавчої бази у сфері оподаткування повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям розвитку податкових систем.

Ключові слова: податки, податкова система, податкове законодавство, Податковий кодекс, адміністрування податків, трансформація податкової системи України, податкова реформа, податкове навантаження.

ПРОБЛЕМЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

**Макарчук И.И.,
Перчук О.В.,
Виноградная В.М.**

Предметом исследования является процесс изучения и анализа современного состояния и проблем реформирования налоговой системы Украины в трансформационный период.

Целью исследования является оценка динамики и структуры формирования налоговых поступлений сводного бюджета в Украине в 2010-2016 годах, а также определение приоритетных направлений реформирования национальной налоговой системы.

Методология проведения работы. Работа выполнена по результатам исследования современных научных взглядов на определение проблем реформирования налоговой системы, приведены динамика и структура формирования налоговых поступлений сводного бюджета в Украине в 2010-2016 годах и обоснование основных задач налоговой реформы в Украине. Выполнение этих и других задач

приведет к успешному достижению поставленной цели реформирования налоговой системы государства – формирование максимально совершенной системы налогообложения в Украине и, как следствие, экономического роста в целом.

Результаты работы. Рассмотрено современное состояние и негативные черты существующей налоговой системы Украины. Проведена оценка структуры формирования налоговых поступлений сводного бюджета в Украине и обоснованы основные задачи налоговой реформы в Украине в условиях кризисных явлений в экономике.

Область применения результатов: организация и проведение научных исследований в сфере государственных финансов, формирования эффективной налоговой системы Украины и определение наиболее опасных угроз развития налоговой системы Украины на современном этапе.

Выводы. Основой реформирования налоговой системы Украины должно быть признание того факта, что в целом налоговая система Украины уже сложилась, и, несмотря на все свои недостатки, не должна рассматриваться как такая, которая должна подлежать коренному реформированию. То есть создание новой законодательной базы в сфере налогообложения должно отражать традиции существующей налоговой системы и соответствовать мировым тенденциям развития налоговых систем.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, налоговое законодательство, Налоговый кодекс, администрирование налогов, трансформация налоговой системы Украины, налоговая реформа, налоговая нагрузка.

PROBLEMS OF REFORMING OF TAX SYSTEM OF UKRAINE

Makarchuk I.M.,
Perchuk O.V.,
Vynoqradnya V.M.

The subject of research is process of study and analysis of the current state and problems of reforming of tax system of Ukraine in the transformation period.

The aim of the study is to assess the dynamics and structure of formation of tax revenues of the consolidated budget of Ukraine during the years of 2010-2016, as well as identification of priority directions of reforming the national tax system.

The methodology of work. The work is done according to the research results of modern scientific views on definition of problems of reforming the tax system, given the dynamics and structure of formation of tax revenues of the consolidated budget of Ukraine during the years of 2010-2016 and rationale the main objectives of tax reform in Ukraine. The implementation of these and other challenges will lead to the successful achievement of the goal of reforming the tax system of the state – forming the most perfect system of taxation in Ukraine and, as a consequence, economic growth in General.

The results of the work. The modern condition and the negative features of the existing tax system of Ukraine. The estimation of the structure of formation of tax revenues of the consolidated budget of Ukraine and the main tasks of tax reform in Ukraine in conditions of the crisis phenomena in the economy.

The scope of the results: the organization and carrying out scientific research in the area of public Finance, the formation of effective tax system of Ukraine and determination of the most dangerous threats in the development of the tax system of Ukraine at the present stage.

Conclusions. Reforming the tax system of Ukraine should be recognition of the fact that in General the tax system of Ukraine has already happened, and despite all its shortcomings, should not be considered as such, which should be subject to radical reform. That is, the creation of a new legislative framework in the field of taxation should reflect the traditions of the existing tax system and conform to global trends of development of tax systems.

Keywords: taxes, tax system, tax legislation, Tax code, tax administration, transformation of the tax system of Ukraine, tax reform, tax burden.

Постановка проблеми. Сучасна податкова система України зберігає низку суттєвих недоліків, які є системними. По-перше, витрати платників на виконання вимог податкового законодавства лишаться надмірно високими. По-друге, відсутність стабільного регулювання оподаткування, а діюча нормативно-правова база непрозора та заплутана. По-третє, багаторазове оподаткування (оподатковуються дохід, додана вартість, справляються акцизний збір, обов'язкові відрахування до спеціальних фондів), високі ставки деяких податків, переважно фіскальний характер податкової системи створюють несприятливі умови для підприємництва та стримують економічну активність.

Актуальність. Першочерговою потребою сьогодення є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем суспільства, гармонізація інтересів різноманітних верств населення, створення міцного економічного підґрунтя для інтеграції України у світову економічну систему. Чільне місце у цьому процесі посідає реформування податкової системи, яка забезпечує державу необхідними фінансовими ресурсами. Податкова система в Україні одна з найбільш громіздких і найменш ефективних у світі. На адміністрування податків бізнес щороку витрачає понад мільярди гривень. У світовому рейтингу щодо простоти їх сплати Україна посідає одне з останніх місць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. засади формування податкової системи досліджено в наукових працях таких вчених, як О.Я. Бозуленко, О.М. Десятнюк, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, С.В. Леонов,

Н.С. Педченко, К.П. Проскура, О.В. Ревенко, Д.М. Серебрянський, С.В. Слухай, Т.В. Тучак, О.О. Чумакова, К.І. Швабій, І.М. Школа та ін.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні роль податків як регулятора економіки зростає. Держава шляхом встановлення ставок податків та їх видів стимулює чи обмежує розвиток окремих галузей або сфер економіки. Так, звільняючи від оподаткування суми, що йдуть на технологічний розвиток виробництва, а саме на інновацію та модернізацію, держава сприяє науково-технологічному потенціалу. Таким чином, держава через регулювання податками може впливати на ефективність і стабільність економічного розвитку. Податкова політика держави має забезпечити виконання таких завдань, як встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, та забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб.

На цей час в Україні діє податкова система, яка за своїм складом та структурою подібна до податкових систем розвинутих європейських країн. Закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової політики ГАТТ/СОТ та інших міжнародних економічних організацій [4].

Податкова система є інструментом державного регулювання економіки, що дозволяє вилучати на постійній основі певну частину приватних доходів юридичних та фізичних осіб на користь держави, перерозподіляючи таким чином створений у суспільстві продукт. За допомогою податкової системи держава може стимулювати бажані та обмежувати небажані соціально-економічні процеси і тенденції, формувати відносини між суб'єктами господарювання відповідно до цілей обраної моделі розвитку, виконувати відповідні соціальні, гуманітарні та безпекові зобов'язання і функції. Але їх фінансове забезпечення можливе лише за рахунок частини багатства, створеного членами суспільства і в них вилученого [5].

Сучасна податкова система позбавлена стимулювальної основи, яка в нинішніх умовах розвитку повинна розкриватися у взаємозв'язку всіх основних функцій оподаткування – фіскальної, розподільної, регулятивної. Держава шляхом встановлення ставок податків та їх видів стимулює чи обмежує розвиток окремих галузей або сфер економіки. На сьогодні в Україні діє податкова система, яка за своїм складом подібна до податкових систем розвинених європейських країн. Закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства. Проте, на відміну від країн Європейського Співтовариства, податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави.

Взагалі наявна податкова система України характеризується такими негативними рисами: нормативно-правові акти з питань оподаткування є складними, окремі законодавчі норми – недостатньо узгодженими; витрати на адміністрування окремих податків є більшими порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння; механізм митно-тарифного регулювання не дає можливості оперативного реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку та структури економіки в Україні [1].

Зазначені вище недоліки призвели до таких проблем системного характеру у податковій системі, як:

- податкова заборгованість платників перед бюджетом та державними цільовими фондами. Ця проблема породжена низкою причин, а саме відсутністю ефективних механізмів, що забезпечують відповідальність суб'єктів господарювання за виконання своїх фінансових зобов'язань; практикою щодо списання та реструктуризації державою податкової заборгованості підприємств перед бюджетом; проведення масових бюджетних взаємозаліків, які роблять невідповідною своєчасну і в повному обсязі сплату податків, сприяють укоріненню у суспільній свідомості зневажливого ставлення до податкових зобов'язань;

- широкомасштабне ухилення від оподаткування. В Україні на масштаби ухилення від податків впливають не стільки розміри податкових ставок, скільки викривлення умов конкурентної боротьби внаслідок нерівномірного розподілу податкового тягаря; корупція; недосконалість законодавства, що регулює підприємницьку діяльність, у тому числі податкового; загальне недотримання норм законів платниками податків;

- бюджетна заборгованість з відшкодування податку на додану вартість. Основними причинами, що ускладнюють виконання державою зобов'язань перед платниками податку на додану вартість, є недоліки законодавчих норм, якими регулюється процедура відшкодування та пред'явлення необґрунтованих вимог на відшкодування податку на додану вартість та заниження сум податкових зобов'язань;

- нерівномірне податкове навантаження, внаслідок чого найбільше податкове навантаження покладено на законслухняних платників, позбавлених податкових пільг [4].

Україна як європейська держава, що має ринкову економіку і намагається створити ефективну систему господарювання, мусить формувати в усіх ланках процесу відтворення капіталістичні відносини за принципом: чим більше у країні носіїв капіталу і багатих людей, тим потужнішими є громади міст, регіони, держава загалом. Зазначений принцип є ключовим у формуванні моделі народного капіталізму євроатлантичного зразка, що орієнтована на розвиток інституції приватної власності та потужного середнього класу, і саме її реалізації має бути підпорядковано функціонування податкової системи в нашій країні. Натомість сьогодні в Україні спостерігається інший процес: чинна податкова система, яка складається із законодавчої, інструктивно-наказової та структурно-інституціональної частин, а також практичних інструментів її функціонування, обслуговує модель державно-монополістичного капіталізму, що має кланово-олігархічний характер. Ця система підпорядкована інтересам кланових фінансово-корпоративних груп, створюючи їм умови для отримання максимального монопольного прибутку і водночас гальмуючи ринкові трансформації та пригнічуючи розвиток середнього класу як основи моделі народного капіталізму [5].

Упродовж останніх років можна відзначити наступні тенденції у податковій сфері:

1. Посилення ролі непрямого оподаткування: так, якщо у 2015 р. відносно 2014 р. податкові надходження до Зведеного бюджету України зросли на 38,1%, то непрямі податки – на 47,2%. Таким чином, питома вага непрямих податків у структурі податкових надходжень збільшилася з 53,5% у 2014 р. до 57,0% у 2015 р. Відповідні показники наведені у табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка та структура формування податкових надходжень зведеного бюджету в Україні в 2010-2016* рр.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016*	Приріст 2015/2014	
								абсол.	віднозн.
Доходи бюджету	314,5	398,6	445,5	442,8	456,1	652,0	715,5	196,0	143,0
у % до ВВП	29,1	30,6	31,6	30,4	28,7	32,9	31,6	4,2	
Податкові надходження (ПН)	248,9	334,7	360,6	354,0	367,5	507,6	599,2	140,1	138,1
у % до ВВП	23,0	25,7	25,5	24,3	23,2	25,6	26,5	2,5	
у % до доходів бюджету	79,1	84,0	80,9	79,9	80,6	77,9	83,8	-2,7	
<i>Прямі податки</i>	125,4	158,9	170,1	175,7	170,8	218,1	259,2	47,3	127,7
у % до ВВП	11,6	12,2	12,1	12,1	10,8	11,0	11,5	0,3	
у % до доходів бюджету	39,9	39,9	38,2	39,7	37,4	33,4	36,2	-4,0	
у % до ПН	50,4	47,5	47,2	49,6	46,5	43,0	43,3	-3,5	
Податок на доходи фізичних осіб	51,0	60,2	68,1	72,2	75,2	100,0	116,4	24,8	133,0
у % до ВВП	4,7	4,6	4,8	5,0	4,7	5,1	5,1	0,3	
у % до доходів бюджету	16,2	15,1	15,3	16,3	16,5	15,3	16,3	-1,2	
у % до ПН	20,5	18,0	18,9	20,4	20,5	19,7	19,4	-0,8	
у % до прямих податків	40,7	37,9	40,0	41,1	44,0	45,8	44,9	1,8	
Податок на прибуток підприємств	40,4	55,1	55,8	55,0	40,2	39,1	50,0	-1,1	97,1
у % до ВВП	3,7	4,2	4,0	3,8	2,5	2,0	2,2	-0,6	
у % до доходів бюджету	12,8	13,8	12,5	12,4	8,8	6,0	7,0	-2,8	
у % до ПН	16,2	16,5	15,5	15,5	10,9	7,7	8,3	-3,2	
у % до прямих податків	32,2	34,7	32,8	31,3	23,5	17,9	19,3	-5,6	
Місцеві податки і збори	3,0	2,5	5,5	7,3	8,1	27,0	27,5	19,0	335,7
у % до ВВП	0,3	0,2	0,4	0,5	0,5	1,4	1,2	0,9	
у % до доходів бюджету	1,0	0,6	1,2	1,7	1,8	4,1	3,8	2,4	
у % до ПН	1,2	0,7	1,5	2,1	2,2	5,3	4,6	3,1	
у % до прямих податків	2,4	1,6	3,2	4,2	4,7	12,4	10,6	7,7	
Екологічний податок	1,9	2,7	2,9	3,9	4,8	2,7	2,8	-2,1	55,8
у % до ВВП	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,1	0,1	-0,2	
у % до доходів бюджету	0,6	0,7	0,6	0,9	1,1	0,4	0,4	-0,6	
у % до ПН	0,8	0,8	0,8	1,1	1,3	0,5	0,5	-0,8	
<i>Непрямі податки</i>	123,5	175,8	190,4	178,3	196,7	289,5	340,0	92,8	147,2
у % до ВВП	11,4	13,5	13,5	12,3	12,4	14,6	15,0	2,2	
у % до доходів бюджету	39,3	44,1	42,7	40,3	43,1	44,4	47,5	1,3	
у % до ПН	49,6	52,5	52,8	50,4	53,5	57,0	56,7	3,5	
Податок на додану вартість	86,3	130,1	138,8	128,3	139,0	178,5	230,5	39,4	128,4
у % до ВВП	8,0	10,0	9,8	8,8	8,8	9,0	10,2	0,3	
у % до доходів бюджету	27,4	32,6	31,2	29,0	30,5	27,4	32,2	-3,1	
у % до ПН	34,7	38,9	38,5	36,2	37,8	35,2	38,5	-2,7	
у % до непрямих податків	69,9	74,0	72,9	71,9	70,7	61,6	67,8	-9,0	
Акцизний податок	28,3	33,9	38,4	36,7	45,1	70,8	89,8	25,7	157,0
у % до ВВП	2,6	2,6	2,7	2,5	2,8	3,6	4,0	0,7	
у % до доходів бюджету	9,0	8,5	8,6	8,3	9,9	10,9	12,6	1,0	
у % до ПН	11,4	10,1	10,7	10,4	12,3	13,9	15,0	1,7	
у % до непрямих податків	22,9	19,3	20,2	20,6	22,9	24,5	26,4	1,5	
Мито	8,9	11,8	13,2	13,3	12,6	40,3	19,6	27,7	319,6
у % до ВВП	0,8	0,9	0,9	0,9	0,8	2,0	0,9	1,2	
у % до доходів бюджету	2,8	3,0	3,0	3,0	2,8	6,2	2,7	3,4	
у % до ПН	3,6	3,5	3,7	3,8	3,4	7,9	3,3	4,5	
у % до непрямих податків	7,2	6,7	6,9	7,5	6,4	13,9	5,8	7,5	

Джерело: [2]

Прискорене зростання непрямих податків у 2015 р. відбулося під впливом інфляційного (податки з вироблених в Україні товарів – ПДВ та акциз) та девальваційного процесу (податки з ввезених в Україну

товарів – ПДВ, акциз та ввізне мито), а також завдяки запровадженню у 2015 р. тимчасового імпортного збору. На 2016 р. частка непрямих податків запланована на рівні 56,7%. Перенесення оподаткування на споживання є загальноєвропейським трендом з метою збільшення частки доходів та прибутків у розпорядженні платників податків.

2. Ставки оподаткування в Україні є одними з найнижчих в ЄС (за виключенням невеликих країн), а отже найбільш конкурентоспроможними. Вітчизняні ставки податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств по 18 % є одними з найнижчих в Європі.

3. Зниження навантаження на фонд оплати праці надає певні ознаки детінізації економіки. З анексією Криму та окупацією Донбасу надходження внеску не скоротилися і становили в 2015 р. 185,7 млрд грн, що на 4,6 млрд грн або на 2,5 % більше показника 2014 р. (181,1 млрд грн) (рис. 1).

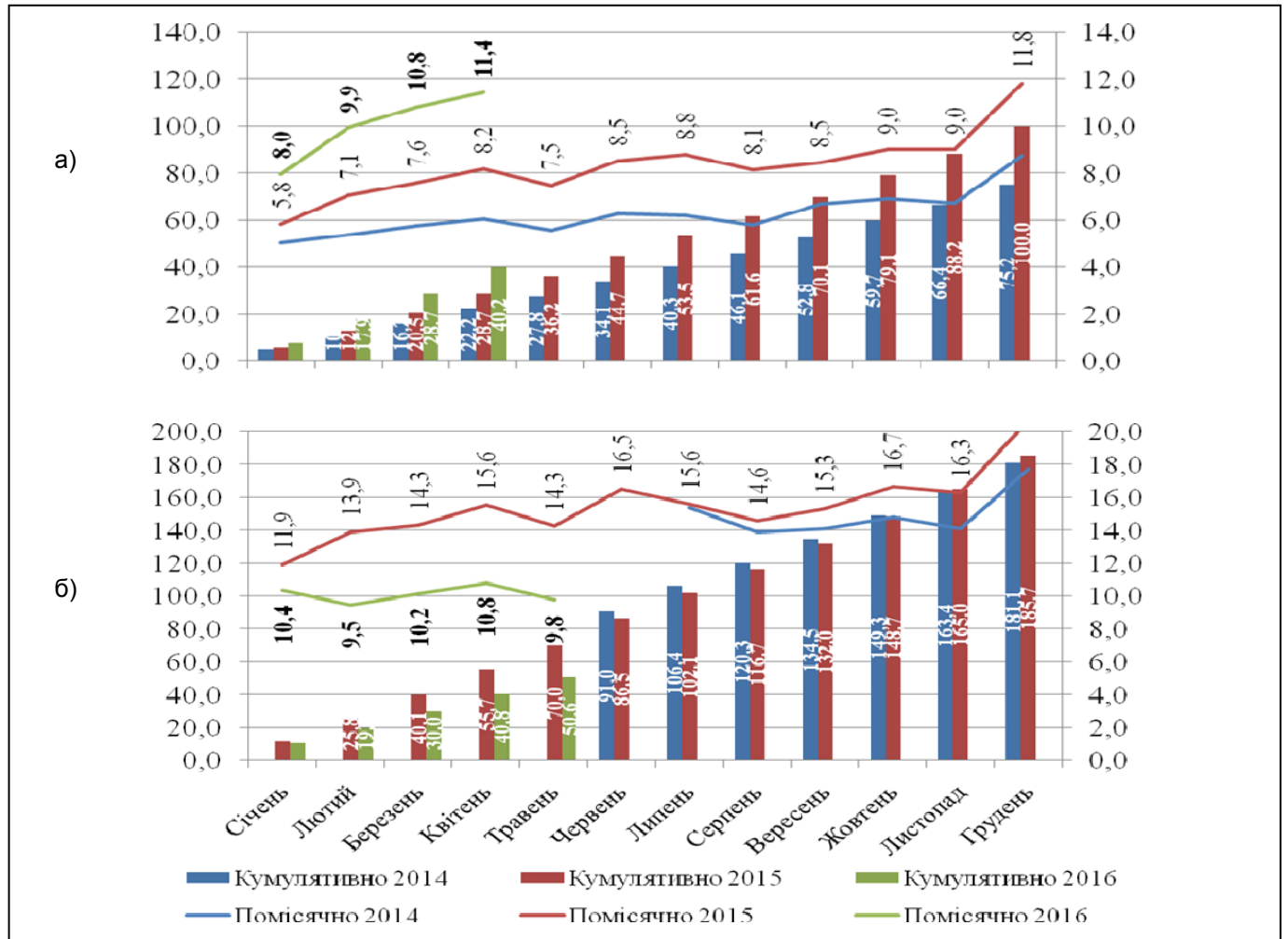

Рисунок 1. Динаміка надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб (а) та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (б) в 2014- 2016 рр., млрд. грн.

Джерело: [2]

З 2016 року при зниженні ставки сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування вдвічі (з усередненого 41% до 22%) та скасуванні 3,6 % утримання з працівника, надходження формально скоротилися лише на чверть. Станом на 01.06.2016 р. сума надходжень коштів від сплати єдиного внеску становить 50,6 млрд грн, що на 19,4 млрд грн або на 27,7 % менше відповідного показника 2015 р. (70 млрд грн). Логічним стало збільшення з 2015 р. штрафів у трудовому законодавстві за кожного неоформленого працівника до 30 МЗП.

4. Активне впровадження найкращого європейського досвіду у податковій сфері, зокрема під егідою Угоди про асоціацію України та ЄС а також рекомендацій МВФ, особливо при модернізації роботи митниць та реформи бюджетної децентралізації.

5. Економічний спад, що відбувся внаслідок гібридної війни проти України зумовив зменшення податкових надходжень до бюджету. Торговельна блокада та розрив економічних відносин з РФ, анексія Криму та окупація Донбасу призвели до порушення цілісності господарського комплексу та фіскального простору України. Відбулося вимушене зростання оборонних та соціальних видатків, які за мирних умов могли бути витрачені на соціальну підтримку громадян [2].

Основними завданнями податкової реформи в Україні мають бути:

- формування нового інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом;
- недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, формування відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових зобов'язань;
- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;
- підвищення регулюючого потенціалу податкової системи на основі запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій з податку на прибуток підприємств;
- забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків;
- демократизація податкової служби України, а саме зміна ідеології її функціонування на основі реформування податкової служби [3].

Отже, у нашій країні запроваджені всі можливі податки, що існують у світі. Відтак рівень оподаткування в Україні реально є чи не найвищим у міжнародному просторі, що знищує основи для розвитку приватного бізнесу й унеможлиблює збільшення кількості заможних громадян. На жаль, у нас глибоко вкоренився і діє зв'язок, який перетворює Україну в неуспішну країну, а саме: збільшується кількість податків і зборів – скорочується підприємницьке середовище – зменшуються надходження в бюджет – слабшає міць держави, а відтак і можливість забезпечення її економічної та навіть політичної незалежності. Тож питання трансформації податкової системи вже вийшли з площини економічних і дедалі більше стають політичними, торкаються виживання України, її існування як європейської суверенної держави.

Перспективні напрями удосконалення податкової політики пропонуються розглянути через її складові механізми:

1. *Податкове регулювання* (зміна елементів одного або декількох податків у взаємоузгодженому механізмі) з метою здійснення дискреційного впливу держави на динаміку соціально-економічних процесів доцільно реалізувати за допомогою наступних заходів:

- *забезпечення дієвості існуючих засобів податкового стимулювання економіки*, оскільки традиційні інструменти не спрацьовують через адміністративні бар'єри;

- *зміна існуючого механізму оподаткування прибутку підприємств для відновлення інвестиційно-інноваційного процесу*. В умовах високої вартості кредитних ресурсів та обмеженості іноземних інвестицій, єдиним джерелом фінансування розширення діяльності є власний прибуток підприємства. Критичний стан основних засобів зі ступенем зносу на кінець 2014 р. у 83,5 % вимагає безпрецедентних заходів. Одним з таких може стати добровільний перехід на модифіковану естонську модель оподаткування розподіленого прибутку/податку на виведений капітал, яка покликана одночасно вирішити ряд поточних викликів:

1) активізація внутрішнього інвестиційного ресурсу як передумова залучення зовнішніх інвестицій – звільнення від оподаткування реінвестованого прибутку доцільно апробувати для невеликих платників, що за попередній звітний (податковий) рік сплатили податку на прибуток обсягом менше 1 млн грн;

2) *убезпечити бюджет від втрат податкових надходжень* – у випадку, коли протягом 3-х років розподіл прибутку не здійснюється, то 5 % задекларованого прибутку вважатиметься умовно розподіленим та підлягатиме сплаті до бюджету. Розширення надходжень до бюджету, як очікується, відбудеться також за рахунок ПДВ та податків із заробітних плат. Компенсатором у перспективі можуть виступити акцизні та майнові податки;

3) *забезпечити економічну привабливість переходу зі спрощеної системи оподаткування на загальну* – серед інших (дивіденди, контрольовані операції трансфертного ціноутворення, позики, роялті, виплати неприбутковим організаціям та ін.) до умовно розподіленого прибутку прирівняти платежі на спрощенців, щоб уникнути перетоку капіталу;

4) *спростити адміністрування, облікову політику та документообіг*;

5) *при запровадженні нової моделі оподаткування прибутку підприємств необхідно врахувати наявні суми переплат за цим податком та не погіршити стан збиткових підприємств* – питання відкриті. Тим часом чистий (збиток) великих та середніх підприємств за 2013-І кв. 2016 рр. перевищив 1 трлн грн.

Динаміка надходжень податку на прибуток підприємств в Україні в останні роки економічних криз є спадною (табл. 1), планові показники здебільшого не виконуються, у структурі надходжень значним є обсяг переплат;

- *розвиток механізмів оподаткування доходів фізичних осіб з розширенням сфери податкової соціальної пільги після медичної реформи, податкове стимулювання запровадження недержавної накопичувальної пенсійної системи у середньостроковій перспективі*;

- *збільшення акцизного оподаткування до рівня країн-членів ЄС у середньостроковій перспективі* (після відповідного підвищення рівня життя громадян до європейського). Анонсування таких планів підвищення є вкрай важливим для стабільної діяльності виробників та постачальників підакцизної продукції, які традиційно очолюють рейтинги TOP-100 найбільших платників податків;

- *налагодження процесу оцінки (моніторингу) ефективності податкових пільг (втрат) бюджету за європейськими зразками*;

- *бюджетна децентралізація*: частка доходів місцевих бюджетів у структурі зведеного наразі спадає (з 22,2 % в 2014 р. до 18,5 % у 2015 р. (рис. 2). У минулому 2015 р. зменшення відбулося за рахунок

випереджаючого зростання загальнодержавних непрямих податків. Доходи місцевих бюджетів зростали більш повільно в основному за рахунок розширення бази майнових податків та запровадження акцизу з роздрібного продажу на місцевому рівні, збільшення частки екологічного податку, але зменшилися за рахунок зростання частки вилучення ПДФО до державного бюджету.

Упродовж останнього десятиріччя щороку зростала залежність місцевих бюджетів від державного бюджету. Питома вага власних доходів місцевих бюджетів у загальному підсумку доходів зменшувалася з 56,5 % у 2005 р. до 40,9 % у 2015 р. Відповідно питома вага трансфертів в загальному підсумку доходів місцевих бюджетів збільшувалася з 43,5 % у 2005 р. до 59,1 % у 2015 р. Заплановані показники частки доходів місцевих бюджетів у зведеному (16,7 %), а також частки доходів (39,5 %) та трансфертів (60,5 %) у структурі місцевих бюджетів мають поступово бути приведені до цільових показників реформи бюджетної децентралізації;

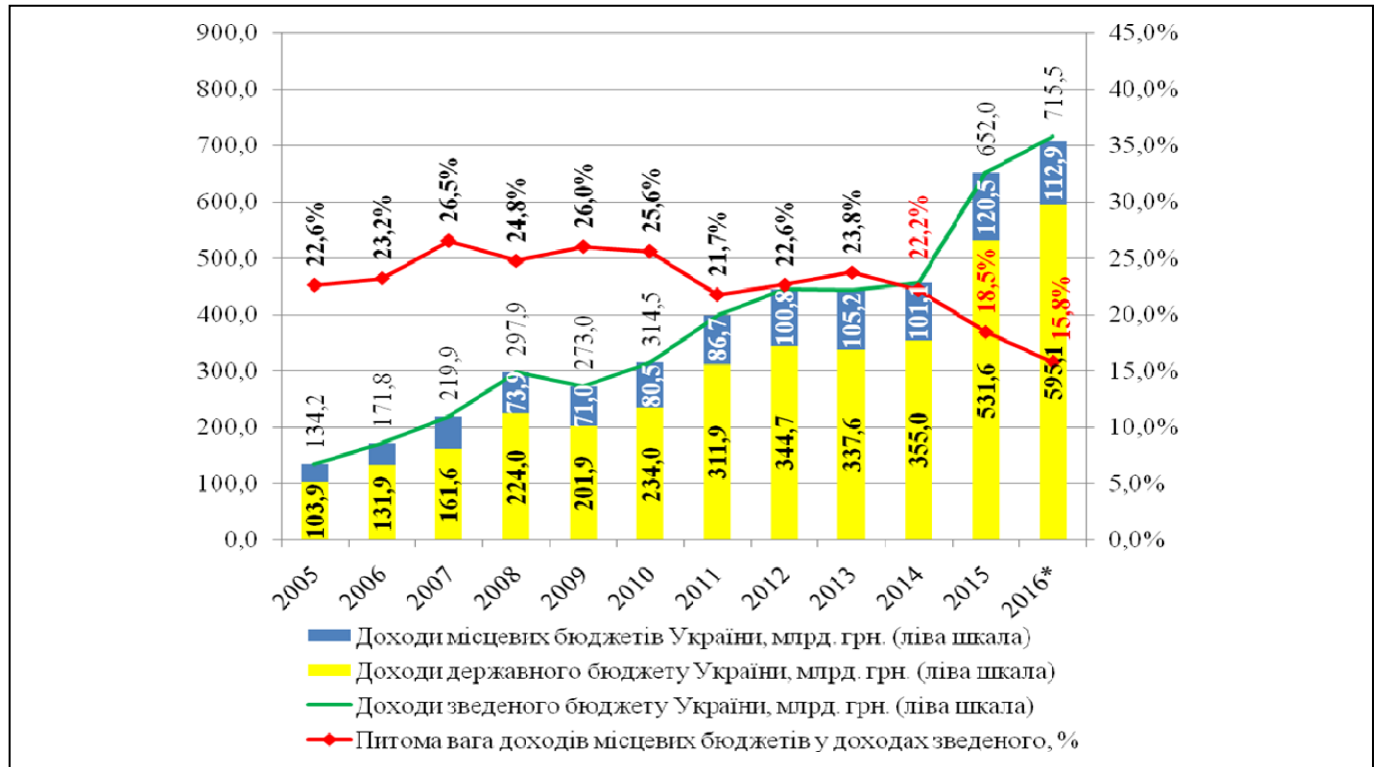

Рисунок 2. Динаміка та структура доходів Зведеного бюджету України у 2005-2016* рр., %

Джерело: [2]

Примітка: зірочкою на 2016 р. наведено прогнозне значення.

- підтримка фіскальних заходів монетарними інструментами: здешевлення вартості та збільшення обсягів кредитування реального сектору економіки, подальшої лібералізації валютного регулювання та контролю, зменшення попиту на готівку та розвитку безготівкових розрахунків. Гранична сума готівкових операцій в Україні становить 150 тис. грн або 5 300 євро (враховано курс 28,3 грн/євро). У той час у Франції та Португалії ліміт – до 1 тис. євро, Греції – до 1,5 тис., Іспанії – 2,5 тис., Італії – 3 тис., але у Східній Європі є вищим. У Німеччині у лютому ц.р. анонсовано вперше запровадження ліміту 5 тис. євро як засіб боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Як відомо, саме готівка опосередковує кримінальну злочинність, тіншову економіку та корупцію. Концепція проекту НБУ Cashless economy передбачає, що впровадження проекту може зустріти опір. Зокрема, через низьку податкову культуру від фізичних осіб – небажання переплачувати при безготівковій оплаті на противагу готівковим розрахункам, від торговельних мереж – бажання уникати податків. Серед стимулів для торговельних мереж регулятор наводить можливість запровадження податкових пільг у майбутньому. Необхідним є також збільшення платіжної інфраструктури, розвиток мотивації та посилення фінансової грамотності серед населення. У результаті серед інших ефектів очікується розширення бази оподаткування від прозорого ведення бізнесу.

2. Податкове адміністрування. Серед останніх успішних ініціатив були гармонізація бухгалтерського та податкового обліку з коригуванням на невелику кількість податкових різниць (їх кількість зменшена з 29 до 3-х), запровадження системи електронного адміністрування ПДВ та акцизного податку з реалізації пального. Наступними кроками можуть стати:

- підвищення ефективності адміністративного оскарження дій податкових органів через запровадження однорівневої процедури;
- спрощення податкових декларацій та звітності, документообігу з використанням інвойсу;
- узгодження податкових баз, об'єднання звітності та платежів в один податок на заробітну плату;

- *електронізація спілкування* платників податків з фіскальними органами, зокрема, завдяки максимізації використання online-сервісів та розширенню функціональних можливостей «Електронного кабінету платника податків» для зручності користувачів;

- *поступове удосконалення контролю використання та розширення сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій* (касових апаратів) із здешевленням вартості їх обслуговування;

- *вдосконалення системи електронного адміністрування ПДВ*, зокрема в частині зменшення обсягів заморожування оборотних коштів через запровадження фінансово-банківської гарантії, посилення дієвості процедури скарги на постачальника за нереєстрацію або несвоєчасну реєстрацію податкової накладної через збільшення штрафів з 50 до 70 % суми ПДВ (або навіть п'ятикратно), подовження термінів можливості реєстрації податкових накладних з 180 до 365 днів, прозорого формування єдиного реєстру заяв на відшкодування ПДВ. Для зручності користувачів рух коштів на ПДВ-рахунок має бути максимально доступним та зрозумілим;

- *модернізація роботи митниць*. Угода про Асоціацію України з ЄС вимагає імплементації низки положень в митній сфері. Створення інституту уповноваженого економічного оператора дозволить пришвидшити митні процедури і спростити формальності, встановивши новий формат взаємодії між митними органами та бізнесом. ДФС розробляє зміни законодавства щодо впровадження норм NCTS (New Computerized Transit System) – загальноєвропейської комп'ютеризованої системи управління транзитними вантажами, розробленої для електронного документообігу. Процес приєднання України до Спільної транзитної системи ЄС має бути прискорений. Інтеграція країни до NCTS значно прискорить митні процедури, забезпечить ефективну протидію контрабанді та загалом сприятиме розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС.

Водночас необхідно зазначити, що статус уповноваженого економічного оператора та принцип «єдиного вікна» під час митного контролю та оформлення товарів не є новими інструментами, а тому слід забезпечити їх дієвість з урахуванням набутого негативного досвіду.

3. У сфері податкового контролю необхідно:

- *вдосконалення ризик-орієнтованої системи* податково-митного контролю для уникнення суб'єктивного людського фактору. Зменшення кількості виїзних податкових перевірок одночасно відповідає інтересами держави та бізнесу з метою економії ресурсів;

- *податкову амністію* у формі т.зв. «нульової декларації» з подальшим застосуванням непрямих методів контролю відповідності доходів та витрат фізичних осіб доцільно поширювати на всіх громадян у середньостроковій перспективі, але тільки після успішної апробації механізмів на державних службовцях, правоохоронцях та суддях;

- *посилення боротьби з митними правопорушеннями та контрабандою*. На даний момент 96 % митних декларацій оформлюється митницями Державної фіскальної служби України в електронній формі. Крім того, вдалось значно скоротити час митного оформлення товарів;

- *інтеграція митних та податкових баз даних* в єдину базу з метою перенесення уваги фіскального контролю інспекторів від процесу безпосереднього перетину митного кордону на пост-аудит для відслідковування повного ланцюжку руху поставок товарів до кінцевого споживача. Означене покликане зменшити час митного оформлення з прискоренням товарообігу та істотно підвищити ефективність контрольних заходів податкових органів.

4. Податкове планування на рівні держави можуть поліпшити:

- *розвиток середньострокового прогнозування і планування* для дотримання принципів стабільності бюджетно-податкового законодавства. Упродовж останніх років рішення у податній сфері нерідко приймалися та скасовувалися з недостатнім фінансово-економічним обґрунтуванням, в основному з метою досягнення поточної фіскальної збалансованості;

- *запровадження мораторію на зміни податкових ставок* у частині бюджетоутворюючих податків та ЄСВ (за виключенням індексації акцизних, рентних та майнових податків).

На рівні платників слід активно протидіяти агресивному податковому плануванню удосконаленням процедур контролю трансфертного ціноутворення відповідно до міжнародних тенденцій – запровадженням нового трирівневого формату звіту, налагодженням автоматичного обміну податковою інформацією між податковими органами іноземних держав, а також поступовою лібералізацією валютного законодавства України. Запровадження правил стосовно контрольованих іноземних компаній є дискусійним та доцільним лише для великих держав, на кшталт США.

5. *Податковий менеджмент* та інституційні зміни ДФС є визначальною складовою успішності податкових реформ:

- *аудит функцій з усуненням їх дублювання*: передача контрольних функцій з районного рівня на обласний. На місцях мають залишитися виключно сервісні функції та консультування платників податків;

- *показники оцінки ефективності роботи ДФС* слід закріпити переглядом результативних показників бюджетної програми КПКВК 350701

- *посилення відповідальності працівників ДФС* за втрати, понесені платниками податків через їх незаконні дії або бездіяльність;

- *кадрова робота*: належна фінансова мотивація кадрів конкурентоспроможним рівнем заробітної платою є визначальною. Для спеціалістів високого рівня заробітні плати у фінансовому секторі є істотно більш

привабливими, ніж у фіскальній службі. Упродовж 2008-2015 рр. розрив між рівнем середньомісячної заробітної плати у фіскальних органах (зріс з 3 839 грн до 4 106 грн або на 7,0 %) порівняно з середньомісячною заробітною платою у фінансовому секторі (з 3 747 грн до 7714 грн або у 2,1 разу) дедалі збільшувався і склав 46,8 %;

- *підвищення відкритості та прозорості роботи ДФС*. На порталі відкритих даних оприлюднено 710 наборів даних у розділі «Податки». Водночас вони потребують доповнення для здійснення аналітичної роботи. Наприклад, корисними стали б систематизовані показники галузевих та регіональних податкових надходжень, податкового боргу, переplat податків, втрат від податкових пільг. Збільшення співставних даних у динаміці у відкритому доступі зменшить кількість запитів про надання публічної інформації, а отже, зменшить навантаження на працівників;

- *узгодження моделі реформування митниці*. На даний час зареєстровано два законопроекти – Проект Закону про Національну митну службу України №3763 від 13.01.2016 р. (ініційований народними депутатами – членами податкового комітету ВР) та Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо оптимізації територіальних органів державної фіскальної служби №4515 від 22.04.2016 р. (рекомендований МВФ), що відповідно номінально посилюють або послаблюють митницю. Кожен із законопроектів не позбавлений недоліків. Митниця контролює товари, а податкові органи – суб'єкт господарювання. Попри різні предмети, у них спільний об'єкт – фіскальна безпека держави. Необхідно обговорення в експертному середовищі для напрацювання узгодженої компромісної моделі;

- *ліквідація податкової міліції та створення на її основі Служби фінансових розслідувань*. Нагальним є об'єднання повноважень боротьби з фінансовими правопорушеннями профільних підрозділів ДФС, СБУ та МВС з підвищенням аналітичної функції. Реформа має відбуватися за принципом кадрового набору до Національної поліції [2].

Отже, основною запорукою економічного відновлення разом із вдосконаленням податкової системи мають стати паралельні процеси детінізації, дерегуляції та демонополізації з подоланням проявів корупції. Важливими є реформи прокуратури та судової системи для захисту прав власності та гарантування невідворотності покарання за вчинені правопорушення. Посилення співпраці між усіма органами державної влади посилить результативність державної фінансової політики.

У процесі підвищення ефективності механізмів податкової системи першочерговим є спрощення та автоматизація податкового адміністрування. Вона надасть дієвості податковому регулюванню, підвищить цілеспрямованість податкового контролю та зменшить навантаження на податковий менеджмент. Синергетичний ефект паралельного вдосконалення роботи всіх податкових механізмів сприятиме відновленню соціально- економічного розвитку для зміцнення національної безпеки держави у стратегічній перспективі.

Враховуючи зазначене, можливо зробити висновок, що основою реформування податкової системи України має бути визнання того факту, що в цілому податкова система України вже склалася, і попри всі свої недоліки, не повинна розглядатись як така, що має підлягати докорінному реформуванню. Тобто створення нової законодавчої бази у сфері оподаткування повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям розвитку податкових систем.

Список використаних джерел

1. Жекова О.П. Проблеми реформування податкової системи України [Електронний ресурс] URL: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/52/>
2. Податкові механізми відновлення соціально- економічного розвитку в контексті реформи 2016 року [Електронний ресурс] URL: <http://www.niss.gov.ua>
3. Реформування податкової системи України [Електронний ресурс] URL: <http://old.minjust.gov.ua/11350>
4. Реформування податкової системи України [Електронний ресурс] URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2815>
5. Соскін О. Трансформація податкової системи в контексті формування сучасної економічної моделі України // Журнал «Економічний часопис-XXI», 2010, №3 - 4. [Електронний ресурс] URL: <http://soskin.info/news/2997.html>

References

1. Zhekova O.P. *Problemy reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy [Problems of reforming of tax system of Ukraine]*: <http://www.niss.gov.ua>
2. *Podatkovii mekhanizmy vidnovlennia sotsialno- ekonomichnoho rozvytku v konteksti reformy 2016 roku [Tax recovery mechanisms for socio - economic development in the context of the reform of 2016]*: <http://www.niss.gov.ua>
3. *Reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy [Reforming the tax system of Ukraine]*: <http://old.minjust.gov.ua/11350>
4. *Reformuvannia podatkovoi systemy Ukrainy [Reforming the tax system of Ukraine]*: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2815>
5. Soskin O. *Transformatsiia podatkovoi systemy v konteksti formuvannia suchasnoi ekonomichnoi modeli Ukrainy [Transformation of tax system in the context of formation of modern economic model of Ukraine]* // Zhurnal «*Ekonomichniy chasopys-KhKhI*», 2010, №3-4.: <http://soskin.info/news/2997.html>

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Макарчук Інна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

e-mail: makarchyuck-inna@mail.ru

Перчук Оксана Валентинівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

e-mail: ruru23@ukr.net

Виноградня Віта Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

e-mail: vinogradniy_roma@ukr.net

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Макарчук Инна Николаевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковской системы и страхования

e-mail: makarchyuck-inna@mail.ru

Перчук Оксана Валентиновна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковской системы и страхования

e-mail: ruru23@ukr.net

Виноградная Вита Михайловна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковской системы и страхования

e-mail: vinogradniy_roma@ukr.net

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401

DATA ABOUT THE AUTHORS

Makarchuk Inna, Candidate of economic sciences, associate professor of Finance, banking and insurance

e-mail: makarchyuck-inna@mail.ru

Perchuk Oksana, Candidate of Economic Sciences, associate professor of Finance, banking and insurance

e-mail: ruru23@ukr.net

Vynogradnya Vita, Candidate of Economic Sciences, associate professor of Finance, banking and insurance

e-mail: vinogradniy_roma@ukr.net

SHEE «Pereyaslav-Khmelyntsiy SPU after Grygoriy Skovoroda»

Sukhomlynsky Str., 30, Pereyaslav-Khmelyntsiy, Kyiv region, 08401, Ukraine

---

УДК 336.77:338.43

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АПК В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Овсієнко А.М.

Предметом дослідження є теоретичні засади та методичні підходи до кредитування підприємств АПК в умовах дії кризи.

Метою наукового дослідження є аналіз особливостей процесу кредитування підприємств АПК, а також класифікації кредитів підприємствам АПК та кредитних ризиків, залежно від особливостей, притаманних міжгалузевому комплексу.

Методи дослідження. У процесі дослідження були застосовані такі загальні та конкретні наукові методи дослідження: системний підхід, методи логічного узагальнення та порівняння, наукової абстракції – для уточнення теоретичних засад здійснення кредитування підприємств АПК; методи статистичного та графічного аналізу – для оцінювання сучасного стану кредитування підприємств АПК; методи синтезу, логічного узагальнення, аналогій – при аналізі підходів до кредитування підприємств АПК.

Методологія проведення роботи. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів і банківської справи.

Результати роботи. У контексті означеної проблематики здійснено спробу розкрити особливості сучасного стану кредитування АПК в Україні; виявити та обґрунтувати основні шляхи вдосконалення банківського кредитування вітчизняних підприємств АПК.

Галузь застосування результатів. Результати даного дослідження можуть бути застосовані у сфері вивчення проблем кредитування підприємств АПК в Україні.

Висновки. На фінансовому ринку України вже достатньо тривалий час залишається складна ситуація. Проте з'являються компанії з новими видами послуг. Переважно – це іноземні компанії, які мають інтерес до аграрного сектору України та готові до партнерства з аграріями, вирішуючи, з